

c) Az Északkeleti Kárpátokban.

10. A Tarcavölgye Eperjes és Kassa között.

(Felvételi jelentés 1914-ről.)

Dr. POSEWITZ TIVADAR-tól.

A miocénlerakódások, melyek az andezitláncolatok belső peremén északkeleti Magyarországon húzódnak, Kassa és Eperjes között keskeny, hosszúkás öblöt képeznek. Kevéssé lejtős dombvidék ez, hosszú dombháttakkal, a völgy fenekétől számítva 160—200 méter emelkedéssel.

A dombvidéket mindkét oldalt magasabb hegyhátak határolják: keleten az eperjes—tokaji andezit hegylánc; nyugaton az oligocénkorú kárpáti homokkő; Abostól dél felé Sároskisfaluig perm- és triász kőzetek; majd pedig miocén dombvidék, a Tarca- és a Hernád-folyó közötti vízválasztó.

Vidékünk legrégebb rétegei Tapolcsánytól délre és Tihany mellett a Hernád-völgyben kristályos palák és gránit; továbbá perm-lerakódások Abos környékén.

Triászkorú mész és dolomit nagyobb tömegben Abos és Sároskisfalu között lép fel, azonkívül különálló kisebb kúpok képez Somsóújfalu és Tihany mellett.

Miocénlerakódások a Tarca-völgyben, ó-holocén, kavics, homok és agyagrétegek a Tarca-folyó mentén, különösen Eperjestől és Sóvártól délre s a Hernád-völgyben Tapolcsány és Tihany községek mellett fordulnak elő.

Kristályos palák és gránit.

Szokolya helységtől délre a Hernád-folyó jobb oldalán kristályos palák lépnek föl, melyek Kassa közeléig terjednek. A Hernád-folyó balpartjára is áthúzódnak ezek s itt keskeny sávot képezve Tapolcsánytól délre Tihany községig terjednek. Az utóbbi helységnél üvegszemcsés gránit, hasonló a szentistványi gránithoz, áll szálban a Tihany melletti magaslat

délnyugati lejtőjén. Említésre méltó a kristályos palák és a gránit felépési módja Tihanytól északra. A gyalogösvényen Tapolcsánytól Tihany felé haladva, a Dárius-hegytől lefelé, mindenütt sárgás gránitdara mutatkozik. Mélyebb rétegekben a sárgásszínű, erősen mállott gránit mint ilyen, felismerhető. Az út bevágásaiban, vízmosásokban hasonló módon elmállott sárgás kristályos palák is mutatkoznak, melyek áthúzódnak a szemben levő (a térképen 295 méter magas) dombra is. A palák Tihany falu északi végén, a kereszt közelében érnek véget.

Perm.

Tavalyi jelentésemben említést tettem a permbe sorozandó vörös palákról és vöröses breccsás kőzetekről, amelyek az Abosfalu melletti vasúti bevágásban vannak föltárva és a Svinka-völgyben nagyon elterjedtek. Abos és Somos között a Tarca-völgyben ezek kiékelődnek. A Hernád völgyében néhány helyen kibukkannak a takaró mészrétegek alól: így Terebő és Kisfalu községek határában. Még Tihany falu északi végén is előtűnnek kis kiterjedésben a kereszt mellett, az erősen elmállott kristályos palák társaságában, mint sűrű pettyes breccsaszerű palák. Itt kiékelődnek.

Triász.

A permii palákra mész- és dolomitrétegek települnek, mint már előbbi jelentéseimben említettem. Abostól délre Sároskisfaluiig húzódik ilyen mész- és dolomitvonulat. Rétegei kelet felé dülnek. Somosújfalu mellett, Abostól északra a Tarca-völgyben emelkedik a perm határán három izolált mészkőkúp és Tihany mellett, a községtől északra sziptén látható ilyen a kavicsrétegek közepette kiemelkedő mészkőkúp, a Krizsnó Kamentől délre. A mész világosszürke színű és könnyen töredezik.

Miocén.

A Tarca völgyét Eperjes—Sóvártól Tihanyig, illetve Bekényig a térképlap végéig miocénlerakódások töltik ki, melyeken a Tarca-folyó átfolyik. Somostól Sóvárig a folyó a völgy jobboldalára folyik és a völgy baloldalán az andezithegység tövéig (már a térképen túl) terjed a miocén, mely a Tarca felé lejtőszerű fennsíkyszerű dombvidéket képez. Legmagasabb kiemelkedése 400 méter, mely emelkedés a Tarca-folyóig lassan leszáll 300 méterre. Ezen plató, hol erdőséggel, hol legelőterülettel borított. Számos az andezithegyekből eredő patak mélyen bevágódott, mely patakok mély vízmosásokat vájtak ki. A Tarca-völgyben a miocén- néha észrevétlenül átmegy az ó-holocén lerakódásokba.

Harsájtól Sárosbogdánig mindenütt csakis agyagos homok észlelhető; míg Somosfalu mellett a Lovagház-patak mentén feltárás van. Az egész dombtelep kékesszürke agyagból áll, mely kevéssé elmállva, kékes színét elveszti és barnás lesz.

Helytálló a mediterrán kékesszürke agyag a Delna-patak ó-holocén kavicsrétegei alatt a Puska-torony közelében, úgy mint Sároskisfalu mellett az ó-holocén folyóterasz tövében.

Abostól délre a mediterrán alacsony dombhátak a Tarca-völgy jobb oldalán terülnek el. Itt a mediterrán felsőbb rétegeire bukkanunk. Mindenütt kavicsrétegek találhatók tojásnagyságú vagy ökölnagyságú görgeteggel. Így az út mentén Jánoska községtől Kisfaluig; Kisfalutól Budamérig, Vajkóctól Tihanyig. Barnás agyagos homoklerakódások is találhatók azonban a kavicsrétegek között; mint pl. a Kisfalutól Budamérig vezető úton, vagy Tapolcsánytól Tihany felé.

A miocén részletesebb tanulmányozása lehetetlenné vált a váratlanul bekövetkezett háború miatt, mely a további munkát megszakította. Sívár vidékét különösen nem járhattam be. A mostani észleletek arra engednek következtetni, hogy a kavicsrétegek felsőbb szintjét, az agyagos homok és a kékesszürke agyag alsóbb rétegeket képviselik.

Ó-holocén.

A régiebb, a bécsi geológusok által felvett térképen a Tarca-völgyben számos helyen lösz van feltüntetve. Ez a lösz nem más, mint részben miocénkori homokos agyag, legnagyobb részt pedig ó-holocén agyag és homok. Az ó-holocén kavicsból, homokból és agyagból áll. Leginkább látható a kavicsrétegek kifejlődése a Delna-pataknál. A kavics vastagsága 40 méter. Tovább a löportorony mellett látható a kavics fekvése, a kékesszürke mediterránagyag is. Ezen hatalmas kavicslerakódás mellett, egy vízfolyás mellett néhány méter magas sárgásszínű homokos agyagfal észlelhető, melynek alsó részeiben kavicsréteg van beágyazva. Az agyag szorosán összefügg a kavicsal. A homokos agyag hozzátartozandósága és egykorúsága a kavicsal tehát szembeötlő. Ez a lösz tehát nem más, mint ó-holocén lerakódás. A legszebb feltárást nyújtja Licsértfalu egyik mély útjának egyik oldala. Itt 4 $\frac{1}{2}$ méter magas meredek sárgás homokos agyagból álló fal van („lösz“ a régi térkép szerint), melynek alsó részeiben egy méter vastag kavicsréteg van beágyazva. Ily homokos agyagot találtam más helyütt is, mint pl. Kende mellett, hol téglát készítenek belőle, vagy Enyicke mellett azon út mentén, mely a Blihavka nevű koresma felé vezet. Itt valamivel délre Enyickétől kiterjedt ó-holocén síkság észlelhető a Delna-patak mindkét oldalán, mely Eperjes és Sívár felé húzódik. Eper-

jes maga ó-holocén sikon fekszik. Sóvárnál a félbeszakított munka miatt az ó-holocént már nem tanulmányozhattam. Ó-holocén az egész Tarcafolyó mentén van és néha nehezen határolható el a mediterrán agyagoktól.

Érdekes az ó-holocén Licsért és Abos között. A Licsért feletti magaslatról tekintve csupa kopasz, hullámos domb terül el. A lejtőn menve, vagy a hegyhát mentén vezető úton mindenütt helytálló sárgás homokos agyag van, melyben kisebb-nagyobb vegyes permi görgeteg van elszórva. A homokos agyag ugyanaz, mint Licsértfaluban, ami különösen jól észrevehető a Licsértfalú feletti vízmosásokban. Legszebb feltárás látható az imént említett hegyháti út mentén. A sárgás homokos agyag vastagsága itt mintegy 2 méter. Van hely, ahol csakis ezen agyag látható, másutt pedig többé-kevésbé vastag kavicsréteg is van közöttte. Az agyagréteg fekéje kemény felzites pala, vagy breccsaszzerű fehérés pala, melyek északnyugat felé csapnak és a permhez tartoznak. Kristályos pala itt nem látható. Ezen ó-holocén lerakódások valamivel 300 méteren felül nyúlnak, amilyen magas az enyickei ó-alluviális sík is. Tehát itt is a domb tetejéig terjed az ó-holocén.

A Hernád völgyében két helyütt találkozunk ó-holocén terraszokkal. Az egyik Tapolcsány mellett van. Sík, részben hullámos, számos vízártól átmetszett terrasz az, melynek temérdek kavicsa a vízmosásokban jól fel van tárva. Néhány helyen kibúvik a mediterrán kékesszürke agyag. A határ a miocén kavicsrétegek felé könnyen megvonható, amennyiben az utóbbi rétegek magasabbra emelkednek és hullámos dombhátaikat szolgálatnak.

Tihany falu ó-holocén terrazon fekszik, mely terrasz elnyúlik az északra kimagasló mészkúpig. A mediterrán kavicsrétegek itt is magasabbra emelkednek és így könnyen elválaszthatók az ó-holocén kavicsoktól.
